

Claudia Durastanti

TUJKA

prevedla
Vera Troha

Družina

*Po bolečini silni čuti spet se
umirijo.*

Emily Dickinson*

* Emily Dickinson. *Ljubljana, Mladinska knjiga 1988, prev. Mart Ogen.*

MITOLOGIJA

Moja mati in moj oče sta se spoznala tistega dne, ko je on hotel skočiti s Sikstovega mostu na Trasteveru. Za skok v vodo je bil to primeren kraj: čeprav je bil dober plavalec, bi ga stik z vodo ohromil, in v tistem času je bila Tibera že strupena in zelena.

Moja mati je hodila s sklonjeno glavo in sključenimi rameni, kot da bi vedno deževalo, še posebej takrat, ko je bila sama, a tistega dne se je na mostu ustavila in videla fanta okobal na ograji. Približala se je, da bi mu položila roko na ramo in ga potegnila nazaj, morda sta se malo pričkala. Prepričala ga je, naj se umiri in počasi diha, potem sta se sprehajala po mestu, se opijanila in končala v hotelu s trdimi rjuhami, ki so smrdele po amoniaku. Pred zoro se je moja mati oblekla in odšla. Morala se je vrniti v zavod, moj oče se ji je zdel preveč nemiren; še obrnil se ni, da bi jo zaustavil.

Ko je naslednji dan s prijateljicami stopila skozi šolska vrata, ga je videla, kako prekrizanih rok sloni na avtu, ki ni bil njegov, in tisti trenutek je spoznala, da je izgubljena. Vedno sem ji zavidala mistični in usode polni izraz, s katerim je to pripovedovala, vedno sem ji bila nevoščljiva za to apokaliptično doživetje.

Tistega dne pred šolo je imel moj oče oprijete kavbojke, modro srajco z zavihanimi rokavi in kadil je rdeče marlboro; na dan je pokadil dva zavoja.

Prišel je ponjo pred državno ustanovo na ulici No-mentana in s tistim trenutkom se je začelo njuno skupno življenje.

»Kako si me našel?« je rekla. Ko mi je še kot majhni punčki pripovedovala to zgodbo, je očeta preobražala v temačnega čarodeja, ki se zna vrniti kamorkoli v čas in prostor, jaz pa sem jo močno objemala, ne da bi odgovorila, in se spraševala, kako je, če si te moški želi na ta način.

Potem sem zrasla in jo začela opozarjati na najbolj očitno stvar. »V Rimu je bila samo ena šola za take, kot si ti, ni bilo tako težko.« Ona je pritrdila, potem odkimala z glavo: našel jo je, ker jo je moral. Čeprav se je njun zakon končal, ni nikoli obžalovala, da ga je odvrnila od tistega mostu: on je bil gluh, ona pa tudi, in v njunem razmerju je bilo nekaj intimnejšega in globljega od ljubezni.

***

Moj oče in moja mati sta se spoznala tistega dne, ko jo je on poskusil rešiti pred napadalci pri postaji Trastevere.

Ustavil se je, da bi kupil cigarete, in že je hotel se-
sti v avto, ko ga je pritegnilo nekoordinirano in naglo premikanje dveh lopovov; brcala sta dekle, ki sta ji poskušala iztrgati torbo. Potem ko ju je ustrašoval in sta izginila, se je ustavil, da bi pomagal moji materi, in

jo prepričal, naj gre k njemu domov, da se bo umila. Takrat je še živel s svojimi starši: ko so zagledali to skoraj mladoletno dekle temne polti in od tuširanja še mokrih las, so mislili, da je sirota.

Pri dvajsetih je imela moja mati širok in nespodoben nasmeh, imela je kadilske zobe, črne in ravne lase do ramen, ostrižene tako, kot ne pristaja nobeni; včasih je uporabljala lasnice iz želvovine, da jih je krotila. Živel je v zavodu in pogosto prespala na cesti, študirala je občasno. Opravljala je kako manjše delo, da je dopolnila vsoto, ki so jo pošiljali starši iz Amerike, vendar ni prihajala redno.

Odtlej sta hodila skupaj ven: govorila sta enak jezik, sestavljen iz hropenja in preglasno izgovorjenih besed, vendar je na cesti pozornost pritegovalo njuno obnašanje. Mimoidoče sta suvala, a se nista obračala in se opravičila, iz njiju je vela drugačnost: on je imel svetlo kostanjeve lase, polne ustnice in plemenite poteze, ona mu je segala komaj do ramen in je bila na pogled taka, kot da bi prišla iz vojaške garnizije v džungli.

Pred mnogimi leti se je moj oče znal prikazati iz nič: ko je ona odpotovala na obisk k svoji družini v Ameriko ali izginila za kak dan ali veliko pozneje, ko sta se že razšla, se je on pogosto ob pravem trenutku znašel pri terminalu za odhod, se pojavil za steklenimi vrati, iznenada stopil iz dvigala, zaloputnil avtomobilska vrata in jo prisilil, da je zaradi tega nenačnega premikanja dvignila pogled.

Prepoznala ga je po mlahavi držji, po bliskanju cigarete; našel jo je, kot do krvi ranjeni lovec najde žival

in nima na voljo nobenih drugih občutkov, zato se zanaša samo še na besni nagon. Moj oče in moja mati sta se ločila leta 1990. Od takrat sta se videla malo-kdaj, vendar oba začenjata zgodbo, rekoč, da sta rešila življenje drugemu.

OTROŠTVO

Moja mati se je rodila zadnje dni leta 1956 na neki kmetij ob reki Agri v Bazilikati. Običajno sta stara starša po materini strani pozimi živela v vasi in ne v tisti napol podrti stavbi, a ju je presenetilo sneženje, in tako se je moja mati rodila v hlevu, obkrožena z mačkami in mršavimi živalmi. Njena starša sta delala na poljih, zato je mati veliko časa preživela z babicoma. Ena od njiju je bila *accidental American*, tako kot jaz: rojena je bila v Ohio, kjer se je njen oče zadržal le za kratek čas – novic o tem nomadu ali najemniku nimamo, vemo le, da je bil začetnik cele vrste nepremišljenih migracij –, potem pa se je preselila v Bazilikato z mojo materjo in se spremenila priseljenko v nasprotno smer, ki je zapustila prihodnost, da bi se razkrojila v preteklosti. (Pri šestih letih sem naredila enako, ko sem se iz Brooklyna preselila v lukansko vasico, kjer je bilo več glav živine kot ljudi.) V vasi je veljala za skrivnostno osebo: čeprav ni nikoli govorila angleško, je imela vedno izdelke tujih znamk, blago iz jeansa, ki je bilo odporno na obrabo, in sveče, ki se niso stopile, čeprav so gorele več ur. Druga babica je bila molčeča in ranljiva, njen svet so določale modrikaste prikazni na nebu, izganjanje hudobnih duhov s polaganjem srebrne žlice na čelo, na procesije je hodila

bosa in bila je prepričana, da ima privilegirano razmerje z Devico Marijo.

Ko sem bila majhna, me je mati vodila na sprehod ob reki, blizu katere se je rodila, in jaz sem se trudila, da bi jo povezala z mitskimi in viharnimi vodami, v katere so jo potopili pri štirih letih, da bi znižali vročino, ki jo je dobila zaradi meningitisa. Takoj ko so opazili, da ima visoko vročino, so pohiteli in jo potopili v reko, a po mnenju zdravnikov in sosedov to prenačljeno zdravljenje ni služilo ničemur. Zaradi infekcije bi lahko postala slepa, nora, gluha ali bi umrla, in vse ženske, ki so se obvezale, da bodo bdele nad njenim življenjem in so molile ob njeni posteljici, v kateri je bila povita in je v njej ugašala, so glasovale v prid gluhosti. Čeprav je to stanje težko, bi vsaj videla svet in našla način, da bi jo razumeli.

Moj ded Vincenzo je bil nizke rasti, temen in žen-skar. Ko sta on in moja babica Maria v šestdesetih letih emigrirala v Ameriko, tega nista naredila, ker bi bila revna – bila sta – ali ker bi potrebovala boljše delo, ampak zato, ker je bil on preveč udvorljiv do vaških žensk, zaradi česar je moja babica trpela. Na porokah in ob praznikih je igral na harmoniko, nosil je temne hlače in do komolcev zavihane srajce, med lasmi, ki jih je česal nazaj in utrdil z želatino, ni bilo sivih. Njuna zaroka je bila dogovorjena: bila sta bratranca v prvem kolenu, in če si poslušal govorice in opravljanje sovaščanov, se je včasih zdelo, da so se moji strici rodili nizke rasti, moja mati pa naj bi oglušela zaradi te neprimerne krvne povezave. Moja stara starša sta prekršila zakone, ki takih zvez niso dovolje-

vali, in sta bila zato kaznovana, vendar je moja mati izgubila sluh zaradi infekcijske bolezni in moji strici so bili nizki, tako kot so bili v tistih letih številni fantje z Juga. Aristokrati in vampirji so se parili med sabo, da bi ohranili vrsto, po mnenju nekaterih nevestnih antropologov pa naj bi posamezna afriška plemena to delala zato, da bi se izognila prekletstvom, čeprav so v resnici obstajali natančni predpisi, ki so preprečevali pretirano domačnost med ljubimci; včasih se je bilo nemogoče zaročiti celo s fantom, ki je imel enakega živalskega vodnika, in kdove, če v moji družini ljubezni, ki so se slabo končale, niso bile posledica prav križanja prikazni in totemov, ki jih ni bilo mogoče uskladiti.

Moja babica je bila žena, kakšne najdemo v kmečki književnosti, mila, ko je bil on ognjevit, praktična, ko se je on izmikal. Imela je svetlo polt in dolge, tanke ustnice. Kot mladostnica je bila zagledana v drugega fanta, plašnega kot ona, vendar je bil moj ded tisti, ki so ga hotele imeti vse: ni bilo izbire. V majhnem kraju je pravi tabu to, da se odrečeš zavisti drugih. Če je kdo rekel kaj pritlehnega, je odkimala z glavo ali pa nesrečnežu začepila usta; ni se prav velikokrat razjezila. Ni vedela, kako naj brani svojo hčer, ko so ji pravili »mutavka« ali govorili, da je revica, do katere bi moral biti Bog bolj pozoren.

Dejansko se je moja mati branila sama in ni bila prizanesljiva do tistih, ki je niso razumeli, ko je govorila: pri štirih letih je zlila kotel vroče vode na sosedo, ki jo je opravljala, kar je ugotovila po tem, kako je ženska krilila z rokami in jo gledala s pomilovanjem.

Ostala je naslonjena na okno in se smejala, domači pa so njeno dejanje tiho odobraval.

Razumela se je samo s svojimi brati in babicami, ki so s stisnjenimi ustnicami govorile narečje; nemogoče jim je bilo brati z ustnic, so pa rade govorile s telesom in se je vedno dotikale, prav tako, kot se je moja mati vedno dotikala mene. V resnici njeni bratje niso verjeli, da je gluha, in kadar so se igrali skrivalnice, šteli naglas in jo puščali samo med vaškimi uličicami, tega niso počeli, da bi jo izključili, ampak zato, ker so se zanašali na njen čut za orientacijo. Zanje moja mati ni bila žrtev in ni bila nikoli nekaj posebnega. Še danes, potem ko so živeli zelo različna življenja, potem ko so moji strici po šestdesetih letih bivanja v Združenih državah domala pozabili italijanski jezik, se z njo pogovarjajo, kot da bi jih lahko slišala, in imajo te burkaste in asinhrono pogovore, tipične za raztreščene družine.

Ko je bila majhna, je bila živahna in kljubovalna, in da bi jo ukrotili, so se starši odločili, da jo pošljejo v zavod k nunam v Potenzo. Učiteljice so jo prepoznale po varljivem nasmehu; kadar ni imela uniforme, je nosila črtaste majice in malokdaj se je prikazala s punčko v rokah.

V zavodu so jo s trpinčenjem učili, kako se mora izražati. Doma nikoli nismo imeli velikih kuhinjskih nožev, ker so jo spominjali na leta v šoli, ko so ji nune iz nekdanjega Inštituta redovnic Magdalene iz Canosse nož polagale na jezik in ji govorile, naj kriči, da bi jo naučile iz glasilk izvleči glasove, ali pa je morala

držati električne žice in kričati še močneje. Na ta način se je moja mati naučila razločiti ton svojega glasu.

Uspelo ji je govoriti bolje od drugih deklic, saj ji je po meningitisu ostalo še nekaj sluha, ki pa je slabel, dokler ni za vedno izginil. Sprva ni živela v hiperbarični sobi tišine, njen slušni polž se je nepravilno drobil, tako da so glasovi prihajali in odhajali, svet pa je bil prostor prividov in nepričakovanega tuljenja. Včasih mi poskuša opisati grozo, ki jo obhaja zaradi naglušnosti in stalnih glavobolov: tako je, kot bi bil za njenim hrbtom stalno nekdo, ki jo poskuša strašiti. Ko sva bila z bratom majhna, sva to zares počela, iznenada sva se prikazala v sobi in ji splezala na hrbet v upanju, da jo bo ob dotiku streslo in se bo zasmejala, vendar se je na najine naskoke odzvala z dolgotrajno tišino, ki naju ni pripravila do obžalovanja lastne krutosti, vsaj ne dovolj, da bi prenehala. Ker se je bala, da ji bo kdo pripravil zasedo, se je njeno telo nepopravljivo preoblikovalo; njen hrbet se je ukrivil in ljudem res ni mogla več gledati v oči.

V zavodu se je moja mati naučila znakovnega jezika. Uporabljala ga je z redovnicami, ki so bile učiteljice, z gluhami prijateljicami, pozneje z mojim očetom, čeprav on ni maral gestikulirati, nikoli pa z drugimi slišječimi. Od svojih staršev in bratov ni nikoli zahtevala, naj se ga naučijo, tega ni zahtevala niti od svojih otrok. Meni, ki me je bilo dolgo časa strah glasnega govorjenja, ni težko razumeti, zakaj ni hotela vsiljevati svojega zasebnega jezika drugim: znakovni jezik je teatralen in viden, neprestano te izpostavlja. Zaradi njega si takoj videti prizadet, če pa kretenj ni, se lahko

zdiš samo malo plašno in raztreseno dekle. Z branjem z ustnic je šla tako daleč, da si je uničevala oči in živce, govorila je s svojim močnim in visokim glasom in besede nepravilno naglašala – tako se je zdela samo jezika nevešča priseljenka, tujka. Ko je stopila na avtobus in so jo včasih prevozniki spraševali, če je Perujka ali Romunka, je odkimala brez dodatnih pojasnil, domala polaskana zaradi njihove napake.

Poleg sluha je moja mati v vodi izgubila še nekaj drugega: svojo prijateljico iz zavoda.

Deklice so šle z redovnicami v poletno kolonijo, nosile so smaragdno zelene kopalke in platnene kاپice s pentljo iz vrvi pod brado. Ena od njih je šla predaleč v morje, kričati na pomoč ni mogla, zavrtelo jo je in nazadnje je potonila v morje.

To je bila boleča izkušnja za vse gojenke zavoda in od tistega trenutka so postajale zgodbe o tem, kako lahko umrejo, še strašljivejše: izmišljotine, ki so si jih te deklice izmenjavale pred spanjem, ko so bile zaradi nenehnega premikanja in notranjih vzgibov nehote videti kot baletke, so bile podobne podlistkom iz devetnajstega stoletja, ki so jih krasile ilustracije z mrtvimi nevestami ali s podobami porodov v krsti – resnične kronike nekega časa –, namesto njih pa je bila mutavka, ki se ni zmogla sporazumevati in so jo pokopali zaradi navidezne ustavitve srčnega utripa; ko so odprli krsto, so bili njeni koščeni prsti zadržti v les, kot prsti Rossa Malpela* v jami rdečega peska.

* Rosso Malpelo je naslov novele Giovannija Verga in ime rdečelasega protagonista, ki v jami koplje rdečo silikonsko zemljo.

O smrti prijateljice mi je pripovedovala z vsemi najstrašnejšimi podrobnostmi, in tu tiči razlog, zakaj se moja mati še danes boji sama stopiti v dvigalo, jaz pa plavati.

Moja mati se je za poletne počitnice vračala domov v San Martino, vse dokler sta njena starša odhajala v Ameriko; skupaj s starejšim bratom, ki je bil tudi v zavodu, sta jo puščala doma. Moja stara starša sta postajala priseljenca, morala sta usvojiti tuj jezik, čeprav še jezika svoje pripadnosti nista nikoli govorila dobro. Moja mati se je šolala v dobrem zavodu, njena starša sta imela dobre razloge, da sta jo pustila v Italiji. Kljub vsakodnevnemu upiranju se je navezala na redovnice in ji je šlo v šoli dobro. V resnici je hotela moja babica hčer vzeti s seboj, vendar so jo na nekem sestanku učiteljice vprašale: »Res želiš, da ne bo zna-
la več govoriti in bo v neznanem okolju osamljena? Se vam ne more pridružiti pozneje?« in ona ni bila sposobna odgovoriti, obremenjena s skrbjo zaradi lastnega odhoda.

Šla sta, ko je bilo moji materi dvanajst let; preden sta odpotovala, sta ji prinesla belo obleko in lakaste čevlje, neprimerne za njeno starost. Po njenem odhodu je moja mati postala še bolj neprijazna in nasilna, a ko jo vprašam, če se je čutila zapuščeno, pravi, da ne. Njena starša sta komajda imela osnovno izobrazbo. Bila sta zabavna in dobra človeka, ne kaj prida uglašena, vendar sta bila sposobna temeljnega spoznanja: tam ne bosta ostala za vedno, ne bi je mogla varovati v vsakem trenutku. Moja mati je morala postati

neodvisna in to je naredila. Življenje mojega očeta je bilo drugačno.

***

Mati mojega očeta je bila prikupna šivilja, hči pastirja iz Canale Monterana in ženske iz Monteleoneja di Spoleto, ki jo je spoznal med gnanjem živine na druge pašnike. Odraščala je v umbrijski vasici skupaj z materjo in brati; prisotnost družinskega očeta je bila postranskega pomena, saj je obstajala le poleti. Vedno se je dobro razumela z brati, medtem ko je imela pri dekletih težave z iskrenostjo in ljubosumjem.

Najstarejši sestri je speljala zaročenca, tistega, ki je postal moj ded.

Med drugo svetovno vojno je mojo babico Rufino na dom sprejela bogata družina, za katero je šivala oblačila. Dvoril ji je nemški vojak, ki ji je odpeljal mlajšega brata v prepričanju, da simpatizira s komunizmom. Moja babica je šla peš ponj v pristavo na koncu vasi: njen brat ni komunist, le potepal se je po vaški cesti in jaz nisem imela tega privilegija, da bi imela v družini partizane, ampak samo take, ki so bolj ali manj soglašali z oblastjo. Obljubila je, da bo vojakom v zameno za brata krpala nogavice in srajce. Ko ji je Nmec nekega dne v pranje prinesel košaro oblačil, je rekel: »Če jaz imeti srečo, se vrniti in vzeti blondinko.« Babica je bila v drugi sobi, z glavo, sklonjeno nad košarico, vendar ni zardela, ko je slišala njegov glas. Imela je bakrene lase in še danes je užaljena zaradi njegove netočnosti. Babica Rufina je sovražila fašiste

in komuniste, vendar je bila z Nemci prijazna: mladi nacisti so bili na udaru tako kot vsi, a bili so vsaj tujci, lažje se je bilo ubiti med neznanci.

Ko je bila dekle, ji je dvoril tudi fotograf iz sosednjega kraja. Prek soseda ji je pošiljal pisma, ona pa je odpirala ovojnice in v njih našla fotografije sončnih zahodov, ki so jo spravljalje v zadrego ter jo dolgočasile; do umetnosti je vedno čutila odpor.

Zdravnik iz nekega drugega kraja, ki se je pogosto udeleževal slavij v hiši bogatašev, pri katerih je bila šivilja, jo je vprašal, ali bi plesala tango, vendar jo je bilo sram. Bil ji je zelo všeč, vendar je vedela, da je nevedna. Ni brala knjig, komajda je pisala. Bila je lepa, a kaj bi delala kot zdravnikova žena? Spravljalja bi ga v zadrego in zato se je zaročila in nato poročila s kovačem, nekdanjim fantom starejše sestre.

Ni se čutila krive, ker ji ga je speljala: vmes je bila vojna, stvari so se spremenile. Mojega deda »so spodili izpred vrat in se je vrnil skozi okno«, ugotovil je, da je to dekle tako kot on, da je kljub izumetničenim pričeskam in nečimrnosti neizprosna pri varčevanju in obsedena z denarjem.

Oba sta imela dobro delo, ki sta se mu brez besed posvečala; ko je bila moja babica noseča, ni vedela niti, da ji bo odtekla voda, mislila je samo na šivanje s svojo rabljeno singerico, ki si jo je pri šestnajstih letih kupila na obroke.

Imela sta tri otroke. Prve ni več in zadnji, moj oče, se je rodil gluhi.

Teta Wanda, ki je nikoli nisem poznala, je umrla pri treh letih. Tistega dne je moja babica v kadi z vročo

vodo barvala tkanine, da bi se barve dobro prijele, stopila je do štedilnika ali šla odpret komu, ki je trkal na vrata. To je podrobnost, ki se spreminja vsakokrat, ko pripoveduje to zgodbo. Vrnila se je v kopalnico in našla dekletce v kadi. Vrsto dni ji je menjavala povoj in uporabljala olje, da bi navlažila zgubano kožo, občutljivo kot pajčevina, pomagali pa so ji domači in sosedje; čez nekaj dni je hčerka umrla. Na fotografiji v niši družinskega groba je njena koža popravljena s takrat veljavno retušo, ima preveč sinjo obleko in čopke; bila je že prikazen.

Moja teta Rufina ni šolana in slabo obvladuje svoje besede, vendar ima posebna imena za barve, zaupa zastarelemu poimenovanju; v njenem svetu ne obstajajo modre barve, pač pa obstajata sladkorni papir in plavica. Ko jo obiščem, mi kaže usnjene rokavice ali volnena krila, razprostrta na postelji; če ji rečem, naj vzame »rjave«, ona reče »mavrova glava«, »roza« popravlja s »ciklamno«, razločuje modrovijoličasto in barvo spominčice; vztraja, da je pomembno stvari poimenovati s pravim imenom, jaz pa mislim na njeno hčer, ki jo je umorila barva.

Prepričana je, da je moj oče oglušel zaradi strahu, ki ga je doživela, ko je med nosečnostjo prečkala cesto; nenadoma se je pred njo pojavil avto, zato je na cesti začela kričati. Na začetku se je pretvarjala, da ni gluha in da jo lahko sliši: mati in sin nista bila nikoli tako uigrana kot tiste dni, oba sta bila neobčutljiva za očitno dejstvo. Moj ded ni veliko govoril, kdo drug je moral biti, da je raztrgal v vato zavito intimnost njihovih pogovorov in ji dopovedal, da se je treba posveto-

vati z zdravniki, saj se otrok ni odzival. Po nekoristnih obiskih klinik sta začela hoditi na romanja: moja stara starša nista imela dovolj denarja, da bi obiskala Lurd, vendar je mojemu očetu uspelo, da se ga je dotaknil oče Pij, a se je vseeno zbujal gluha in brez stigem. Ko je bil majhen, ni bil zelo nemiren, razjezil se je samo, ko so ga poslali k pouku v zavod na Nomentani.

Moja babica je vsak konec tedna hodila ponj, prenašala je večurno vožnjo z avtobusom iz Monteleoneja di Spoleto do Rima, po vijugastih cestah, med iglastimi gozdovi in železnimi protiplazovnimi mrežami, ki so zadrževale kamenje; potem pa sta se v nekem trenutku odločila za selitev v Rim, da bi ti obiski postali lažji. Na vasi je bila eno najlepših deklet, tista s pokončno držo, ko je postala mati, pa je vse naredila narobe.

V mestu je postala vratarica, vendar res ni imela pravega značaja za ta poklic, pomivala je stopnice in ni opravljala. Njen mož je podkoval konje v Testacciu, na mestu, kjer zdaj tega več ne delajo, med razpadajočimi oboki in trgovinami, v Rimu usnja in rje, preden ga je preplavila Tibera.

ODRAŠČANJE

»Ne moreš vedno biti ti glavna,« so s kretnjami rogovilile sošolke, ko je učiteljica pred tablo nekaj razlagala; da bi pritegnile pozornost moje matere, so brcale v njen stol ali ji na tla metale svinčnike.

Ona ni dvignila glave in ni hotela odgovarjati, ko so tovarišice v spalnici vztrajale in hotele vedeti, zakaj bi morala imeti glavno vlogo v božičnih predstavah ali na koncu leta. Poudarjala je, da je to nujno, saj da je najboljša. Potem je poskušala odvrniti pozornost deklet: pomagala jim je krajšati volnena krila in jim s škarjicami odparala obrobe. Punce iz zavoda so se sprehajale po hodniku, iz robov kril so vlekle niti in tako vsak dan kazale več kože, čakale so na obiske v fantovskem zavodu, ki so se dogajali približno enkrat mesečno. Med temi srečanji je moja mati pogosto videla svojega brata Domenica, ki je bil plašen in malodušen, ter mu poskušala najti zaročenko. »Mutavke so smešne in brez predsodkov,« ji je govoril. Bal se je, da so mu podobne, in se ni menil zanje.

Njene sošolke so bile prepričane, da se bo moja mati po diplomi ukvarjala z dramsko umetnostjo – gluho dekle, ki je igralka, je nekaj povsem logičnega, saj je njeno celotno življenje predstava – nasprotno pa so jo učiteljice hotele usmeriti v umetniško ustanovo. Dobra je bila v risanju, zvezke je polnila s telesi

brez glave in z očmi, izruvanimi iz obrazov, a ko so jo hvalili, je samo skomignila z rameni: ni bila neumna, lahko ji je bilo pripisati nadarjenost samo zato, ker ni imela ničesar drugega.

Zavod v Potenzi je dekletom nudil nastanitev samo do določene starosti, potem so se morale vrniti k družini ali se preseliti v drugo ustanovo.

Družina moje matere je bila na drugi strani oceana, zato se je bila primorana seliti iz enega zavoda v drugega ali živeti pri ljudeh, ki so v zameno za plačilo sprejemali brezdomce. S posredovanjem notarja, ki je bil tudi njen skrbnik, ji je moj ded našel začasna bivališča v južni Italiji, notar ji je tudi redno pošiljal nakačila, prav tako pa sta se pogosto pogovarjala po telefonu. Vsakič ko je moja mati začutila, da bo na površje prišlo sovraštvo do sošolcev, ali ko je v njeno sobo ponoči stopil moški, prepričan, da ne more kričati, je stekla v telefonsko govorilnico in prosila telefoniste, naj za klic bremenijo klicanega, potem pa počakala na pravilno in podaljšano zvonjenje, ki je zaznamovalo povezavo z Ameriko; to je bil edini zvok, ki ga je resnično razumela in se je širil v njenih ušesih v koncentričnih krogih in tresljajih, dokler se ni razlegel po vsem telesu, ko se je spremenil v očetov glas. Pripovedovala mu je o svojih dnevih, ne da bi razumela ali slišala njegove odgovore, vendar je bila zmožna presteči neki tok po telefonski liniji, prepričana, da jo oče poslušá, ne glede na to, kaj pripoveduje.

Včasih ji je plačal vozovnico za New York, sešla sta se v prostorih za prihod na letališču JFK, in moj ded se je zdrznil ob pogledu na to inteligentno in divjo

hčer, ki je vedno bolj postajala ženska, a jo je grajal, ker je preveč kvantala. Poleti, ko je bila stara štirinajst let, jo je peljal v ambulanto na Manhattanu, ki jo je izsledil v neki reviji, v kateri je bil objavljen članek o kirurškem posegu, pri katerem vgradijo slušni aparat, ki povrne sluh. Zdravnik se je dolgo pogovarjal z mojo materjo in potem povedal, da se ne da nič narediti; na hodniku ga je moj ded boksnil. Potem so šli v Soho, da bi ji kupili zimski plašč, ona je hotela bundo. Moja mati mu je pravila So-hò. Na skupinsko fotografijo s Kipom svobode, ki so jo naredili med družinskim izletom, je eden od njiju napisal »Niù-Iore«.

V Ameriki je nosila kratke hlačke, iz katerih so se kazala rjava in mišičasta bedra; sosedje so jo spraševali, zakaj ima na levi nogi brazgotine. Nekoč je skočila v plamene, ker so mucke ene od družin, ki so jo vzele pod streho, smuknile v kamin in jih nihče ni hotel rešiti.

Oče jo je vodil na Coney Island in ostajal oblečen na obalnem pasu, opazoval je otroke, ki še niso bili Američani, a so bili že izgubljeni, kako skačejo v vodo, in pazil, da si ne razbijejo glave na pomolih, prevlečenih z algami, medtem ko je babica Maria klečala na kosu platna in natakala kavo v plastične kozarce. Smejala se je, kadar so sosedje, ki so pred kratkim spremenili ime, dejali, da bi jo radi videli v kopalkah – zdaj so vsi postali Mike ali Joe ali Tony in na svoje prejšnje italijansko življenje mislili z določenim odporom, – vendar se ona ni nikoli slekla, enako kot moj ded, ki je ostajal v hlačah in srajci, z očmi, nepremično uprtimi na morje.

Mislil je na najmlajšega sina, ki ga je prosil za denar, da bi si kupil kitaro, na najstarejšega, ki je govoril malo in kadil cigarete, čeprav ni znal dobro inhalirati; na najlepšega sina, ki mu je vedno grozilo, da ga bodo izključili iz šole ali da bo oplodil punce iz četrti, in še na deklico, ki je imela na nogah zarasle praske in ki je znala le podarjati obleke, da bi v italijanskih šolah napravila dober vtis; sicer je sumil, da jih obiskuje bolj malo, čeprav je vedno lahko pokazala lepa spričevala.

Za mojo mater je Coney Island pomenil konec poletja in fantje, ki so kradoma oprezali za njo, ko si je ožemala lase in v mivki oblikovala blatne kotanje, tisti, ki so se prestrašili, takoj ko so zaslišali njeno pretirano kričanje, vsakič, ko so družinski prijatelji vzeli zalet in jo zgrabili za roke in noge, odločeni, da jo bodo vrgli v vodo, ti fantje so bili prepričani, da se upira samo zaradi bojazljivosti. Z oljem za sončenje prekrita koža je ostala spolzka in obtolčena cele dneve, telo je bilo že pripravljeno na birmo, vendar je nehala verjeti v zakramente takrat, ko se je oddaljila od redovnic, česar pa staršem še ni povedala.

V tistih letih so vsi hodili na Coney Island, vendar me na mojo družino spominjajo druge plaže.

Dead Horse Bay je močvirnat zaliv, okoli katerega so se nekoč zbirali klavci konj, sežigalci smeti in tovarne za predelavo ribjega olja. Svoje ime dolguje konjskim okostjem, ki so jih med letoma 1850 in 1930 uporabljali za proizvodnjo gnojil in lepila. Potem ko so s kosti odstranili ostanke mesa, so jih kuhali in odvečno vodo zlili v zaliv, nad katerim je lebdel radioaktiven in nedoločen dim, ki je lahko katerokoli

človeško bitje spremenil v zločinca in vsakega zločinca v prikazen. Dead Horse Bay je ponovno spremenil funkcijo, ko je postal odlagališče, kamor so zakopavali odpadke New Yorka: teren so potlačili, da bi izolirali gnilobo, vendar je odlagališče zaradi poplavljanja in erozijskih procesov polagoma razpadalo in še danes nanaša svojo vsebino na plažo.

Plaža Glass Bottle Beach v Dead Horse Bayu je polna strganih čevljev, plastenk detergentov, ki niso bili naprodaj, in razbitih steklenic; menda so tam tudi konjske kosti, a jaz nisem nikoli naletela nanje. Sem ter tja sem videla kak par, ki je izbiral kar najbolj ne- navadne ostanke, da bi iz njih naredil lovilce sanj in jih razobesil na vrtu, pare, ki so se prerivali in v vodo metali s skorjo prevlečene črepinje in se norčevali iz lastnega pomanjkanja okusa. Na plaži so tudi na suho potegnjeni čolni, ki jih je prebarval kak umetnik in na njih pustil sporočilo o miru ali o apokalipsi, nič drugega, nobenega osebnega posvetila ljubezni; z dreves, s katerih se odlušči skorja že, če se jih samo dotakneš, in se ti na prste lepijo ostanki zapredkov in soli, visijo ameriške zastave obledelih, zdaj že neustreznih barv.

To je začaran in samotni kraj, poln grabežljivcev, ki brskajo za ostanki, pa vendar me noben muzej, posvečen priseljencem, ne spominja na mojo družino tako močno kot prav to pokopališče stekla v Brooklynu. Moja stara starša sta poskušala pognati korenine v močvirju in sta zamenjala delo in želje vsakokrat, ko je Amerika to zahtevala, in to samo zato, da bi našla nekakšen mir v naključnem izgubljanju predmetov, ki sta jih prinesla s seboj, predmetov z znamkami, ki

se niso več ujemale s stvarnostjo in niso imele nobene čustvene vrednosti v okviru družine, za katero so govorili, da je vedno nova, medtem ko je prišla na površje njena evforična in žalostna bazičnost, kot da bi bila nekakšno prekvalificirano odlagališče.

Ko je bila moja mati stara približno petnajst let, se je preselila v Rim, in prav v tistem obdobju se je naučila bežati. Karabinjerji so jo pogosto našli spečo v Villi Borgese. Včasih je odšla ponoči, da bi se oddaljila od cone Boccea, kjer je bil njen zavod – takrat je bilo to še predmestje –, in ob zankah razcapanega mesta, med polji nenegovanih travnikov in solnatih močvirij v iskanju kakega parka hodila kilometre daleč, potem pa zaspala pod drevesi v fetalni pozi, roke je tiščala ob bedra in v hrbet vpijala roso, dokler čevlji kakega neznanca niso štrbunknili v vlažen teren in naznanili, da ji nekdo sledi; vstala je in spet zbežala.

»Imela si prostor, kjer si lahko spala, imela si hrano. Bili so ljudje, ki so skrbeli zate, zakaj si uhajala?« sem jo vprašala, ko mi je pripovedovala o teh pobegih, ki sem jih med odraščanjem posnemala, a brez primerljivega uspeha.

»Hotela sem se samo čutiti svobodna.« Edini kraji, kjer se je moja mati kdaj počutila nedovzetna za nevidne napade za hrbtom, so bili gozdovi in ceste.

***

Ko je bil moj oče fantič, je spremljal svojega očeta Gorizia, ko je menjaval konjske podkve, kradel tiste, ki jih je oče odstranil s kopit živali, in jih nosil na polje.

V zemljo je zabijal lesene kole, nanje obešal podkve, še umazane od govna in slame, ciljal v sredino, potem pa tarče postavljaj vedno dlje.

Moj oče se je vedno dobro počutil med noži, spejnjači in pištolami.

V garaži je hranil pesek, ki ga je nabiral med vsemi svojimi potovanji k morju, razdelil ga je v posode in na etikete napisal datum in izvor; v redkejših primerih je opisal tudi lastnosti teh vzorcev. Včasih mi je podaril kako morsko zvezdo, spravljeno v vrečko iz celofana, a šele potem ko jo je prebarval s prostaško fluorescentno barvo. V enem od prostorov v skladišču so zabojčki, polni mineralov in školjk, taki, v kakršnih v železnini hranijo vijake. Nekoč sem vzela v roke škatlo, polno koščkov kamnov belega plovca, na etiketi je pisalo »Luna«.

V osnovni šoli sem imela tudi jaz nekaj časa zbirko mineralov, na svoje predalčke, polne roza kremenca in železovega kršca, sem zapisala »Vulkanska lava«, »Mars« ali »Havaji« in govorila sošolcem, da mi jih je prinesel oče. V tistem času sem bila sposobna priti v šolo z nacefranimi sinjimi ostanki vate in pripovedovati, da sem med potovanjem z letalom razbila okenca in zagrabila delce oblaka; včasih je kdo verjel. Jaz in moj oče tekmujeva, kdo bo povedal debelejšo laž, pri čemer naju spodbuja enaka oholost, saj sva vedela, da se bova izmazala brez kazni.

Po srednji šoli ga je njegova mati vpisala na tečaj elektrotehnik. Všeč mu je bilo mehansko delovanje in gibanje planetov, njegove klopi so bile vedno prekrite z zvezki, v katere je zapisoval razdaljo Zemlje od

Sonca in zemljepisno širino puščav. Njegovo življenje je bilo podobno nagradnemu televizijskemu kvizu, pri katerem je znanje razdrobljeno na osnovne pojme; enostavno se je bilo pokazati inteligentnega, po tistem, ko je odžebiral podatke, o katerih starša nista imela pojma.

Znal je osedlati konja in obdelovati les, vendar je raje izdeloval poskusne modele in povezoval različne električne sisteme, pri čemer je naprave spreminjal tako, da so se svetile od napetosti, poskušal je razumeti, kako lahko luč ugasne in se iznenada vrne. Vedno je bil občutljiv za menjavanje barv v sobi.

Učiteljice so moji babici govorile, da je preveč lep, da bi bil električar, in da bi moral postati igravec. Rufina je bila ponosna na to trditev, vendar se je moj oče upiral, saj se ni hotel ličiti in pretvarjati. Poleti je v Monteleoneju di Spoleto tekmoval v motokrosu skupaj z najstarejšim bratom in drugimi fanti iz kraja. Ne vem, ali je zmagoval zato, ker se ni bal padca in je vozil hitreje od drugih, ali zato, ker so mu drugi prepuščali zmage in ga s tem pokušali razveseliti. Tudi njega so se polastili enaki dvomi, in ta frustracija, ta bes, ki ga je tiščal v prsih, je prožil bliske.

Njegova mati ga je vodila v Ostio na plavanje; pri petnajstih letih je imel elegantno in krepko telo premožnih fantov. Začel je piti in kaditi, čeprav ni imel prijateljev, s katerimi bi to počel. V šoli je bil molčeč; v njegovem domačem kraju so bili še drugi glušci, a ne njegovih let, zato se ni hotel družiti z njimi. Ni rad uporabljal kretenj in tega ni delal niti s svojimi starši, da bi pritegnil pozornost, je potrkal po mizi ali z nogo

udaril ob tla. Če so njegovi domači poskušali s krenjami, da bi jih razumel, jih je klofotal in sunkovito odmikal roke, ki so se premikale naokrog; hotel je, da ljudje natančno zlogujejo besede, tako da je lahko bral z ustnic; on in moja mati sta živela kilometre narazen, a sta privzela enake strategije pretvarjanja.

Pred časom je ekologinja Suzanne Simard dokazala, da je gozd sodelujoč sistem in da se drevesa »pogovarjajo« med seboj: izmenjavajo si hranilne snovi ali jih v primeru nevarnosti odstopijo: ko izbruhne požar, si drevesa pomagajo z arbuskularno mikorizo v spodnji plasti tal in prek nje ob pomoči goste nevronske mreže prenašajo življenjske substance najmlajšim vrstam, tako da lahko uspevajo tudi najšibkejše rastline. Preden sem naletela na to teorijo, sem verjela, da ljubezen skoraj vedno sovпада z usodo in z neko neverjetno obliko nevednosti – ne vemo, koga bomo ljubili, niti zakaj to potrebujemo. Ko pa pomislim, kako sta si bila starša v času malodušnih in jeznih popoldnevov njunega odraščanja podobna, ko sta bila oba osamljena, razmišljam, da srečanje dveh ljudi nima nič opraviti z usodo, pač pa z biološkim zemljevidom, ki se razkrije, ko se dva zaljubita, in pokaže, da našim telesom vlada prvobitna inteligenca, ki v zrak še pred srečanjem sprošča elementarne delce, ki prodirajo tudi skozi mesta, betonske stene in kožne opne, samo da bi prišli v stik s podobnimi snovmi in razvili skupno obliko odpornosti, obrambo pred žalitvami sveta. Moja starša sta se srečala zaradi odbijanja delcev, podobnega tistemu v gozdu pred požarom, ne pa zato, ker je bilo to nekje zapisano; njuna priho-

dnost ni bila vključena v natančni načrt kake Biblije ali starega horoskopa, bila je samo posebna vibracija zraka, nevidni alarm, ki je vabil k preživetju.

Med odraščanjem je moj oče odkril svoj najljubši način komuniciranja, nagajanje. Izmikal je majhne okraske, podstavljal noge, skrival škarje in mamino košarico za šivanje, strašil ljudi, ki se jim je prikradel za hrbet. Ne vemo, kam je hodil v prostem času, a že je začel seksati z ženskami, starejšimi od sebe, ki so ga vabile v svoje domove in ga učile tisto, kar so znale. Zleknjen na postelji zgodaj popoldan v stanovanjih, ki so imela z damastom prevlečene stene, z oranžnimi senčniki in dobro zloščenimi okvirji, ki so jih imele vdove na nočni omarici, je moj oče spoznal, da ne zna osvajati deklet svojih let, katerih teles še ni zaznamovalo odrekanje.

A tudi njegovo telo, ki se mu je zdelo tako lepo in funkcionalno, se bo prej ali slej obrabilo. Prizadeti – vsaka beseda, s katero jih poskušamo označiti, je nezadostna, neprimerna – so skrita večina: kljub aparatom in protezam, namenjenim dokazovanju, da smrti ni, bomo skoraj vsi sčasoma izgubili kakšno super zmožnost, bodisi vid, roko ali spomin. Nezmožnost delati stvari, ki bi jih morali znati, nezmožnost videti, slišati, se spominjati ali hoditi, ni toliko izjema kot cilj.

Prej ali slej postanemo vsi prizadeti. Take bodo postale tiste deklice, tiste vdove, ki so ga navadile na odvisnost od seksa: v primerjavi z njimi je prišel moj oče kratko malo iz prihodnosti.

Med plavanjem je vsake toliko izginil, podajal se je na odprto, nad glavo je prenašal vso težo vode in si vsakokrat drznil iti dlje.